

MURHAN ESTETIIKASTA

Rikoskirjailija Seppo Jokinen kertoi 50-vuotishaastattelusaan ajautuneensa puolivahingossa rikoskirjailijaksi. Esi-koisteoksesta "Koskinen ja siimamies" piti tulla alkujaan lähiöromaanin, kertomus yksinhuoltajaisästä, joka traagisesti menettää tyttärensä. Kun kirjailija toi kuvioon mukaan komisario Koskisen, hän oivalsi, miten luonteva väline dekkari oli kertoa sekä tarina että kuvata lähiömaailmaa. Oli oikeus tunkeutua toisten intiimiin arkeen. Koskisesta tuli päähenkilö, joka muistuttaa paljon Matti Yrjänä Joensuun Harjunpäästä. Molemmat pohtivat rikosta uhrin, syyllisen ja omaisten näkökulmasta, johon hitsautuu saumattomasti myös poliisin arki työssä ja siviilissä. Hahmot ovat lihaa ja verta.

Kolmannessa romaanissa "Koskinen ja pudotuspeli" tapahtumat lähtevät käyntiin, kun naamioitunut ryöstäjä arvaamatta ampuu yhden pankkiasiakkaan. Kirjailija ei rakenna palapelimäistä arvoitusdekkaria, vaan säilyttää juonen imun tarjoamalla lukijalle elementtejä, joista rakentuvat syyt ja seuraukset. Itse tapahtumalla ei mässäillä.

Ryöstäjä on pelistä pudonnut pienyrittäjä, jolle vararikossa on jäänyt vain velkataakka. Siitä hän yrittää päästä ryöstö(yritykse)llä. Rikostutkimuksen edetessä näkökulmaa vaihdellaan poliiseista uhrin omaisiin sekä ryöstäjään ja hänen lähipiiriinsä. Omaisten suru ja tekijän syyllisyys heijastetaan yhteiskunnallisen

pelon ja epävarmuuden valkokankaalle. Rikoksen tai skandaalin estetiikka valaisee yhteisöä, yhteiskunnan rakenteita ja umpisolmuja. On kysymys shokista.

Jo Walter Benjamin näki nykyelämän ja modernin ihmisen kokemuksen shokkeina, jotka valaisivat salaman tavoin kokonaisuutta. Eikä Brechtäkään kirjoittanut luokkataistelusta maailmanmitassa, vaan lähti oirearvoisesta yksittäistapauksesta, jonkinlaisesta skandaalimaisesta huipentumasta. Suomalainen älymystö potee jonkinlaista skandaalifobioa. Se näkee todellisuuden paremmin ranskalaisesta filosofiasta. Se on roolistaan epätietoinen – pitäisikö sen valaista vai häikäistä.

Miltei kultiksi Ruotsissa noussut Henning Mankellin hahmo komisario Kurt Wallander, joka on läheistä sukua Harjunpäälle ja Koskiselle. Hän jatkaa kriittistä linjaa suhteessa ruotsalaiseen hyvinvointivaltioon ja sen arvoihin. Yhteiskuntaa kritisoi vasemmalta varsin rajusti tuotannossaan tekijäpari Maj Sjöwall ja Per Wahlöö. Se oli osoittelevan aggressiivista. Ikuista syyllisyyttä potevan ja poliisin resurssipulassa toimivan Wallanderin uusimman tarinan nimi on tällä kertaa hyvin kuvaava: "Askelen jäljessä". Sitä hän on sekä työssään että omassa elämässään. Paineita lisää lehdistön vaatima julkiisuus. Johto on varpaillaan ja vaatii tuloksia – syyllisestä ei niin väliä.

Mankell aloittaa tekstinsä prologilla. Se toimii kuin syytyslanka, joka aloittaa sarjamurhien ilotulituksen. Päinvastoin kuin kiinalaisen uudenvuoden yön ilotulituksessa, jossa pelotellaan pahoja henkiä, Mankell loihii pahat hengen lukijan eteen. Mankellin salamurhaajat eivät ole toiminnallisesti itsetarkoituksellisia niin kuin niillä mässäilevillä anglodekkareilla. Pikemminkin se viittaa aktuaaliin kiinnostukseen ilmiöön, joka on uutta Ruotsissa. Unkarilainen kirjailija Göyrgy Kondrad toteasi, että Palme-murha teki ruotsalaisista lopullisesti eurooppalaisia. He eivät enää voi käyttäytyä ikään kuin Euroopan historian pimeät puolet eivät koskisi heitä lainkaan. Estonia-onnettomuuden aiheuttama – Suomen ja Viron näkökulmasta kohtuuton – maansuru ja itku olivat saman teeman kuoro-osuus.

Harjunpää, Koskinen ja Wallander ovat väkivallan virkamiehiä, joiden arkea valaisee alakulo, niin että kaiken aikaa tuntuu satavan. Se ei ole surua vaan samanaikaista ymmärrystä ja vihaa, joka marinoituu ajoittaisessa voimattomuuden tunteessa. Rikos on astunut suljetusta kartanomiljööstä turuille ja toreille. Agatha Christien neiti Marple ja herra Poirot olivat pelkkiä aivotelineitä.

"Vatsahaavaisten" poliisihahmojen tilalle Jan Guillou rakensi Coq Rougensan, Hamiltonin, joka seikkaili sekä kansainvälisissä ympyröissä että

puberteettisissa machouneelmissa. Myöskään Håkan Nesserin komisario Van Veeteren ei parantele Ruotsia. Hän on luonut kirjassaan "Toden ja ilveen verkko" keksityn mutta uskottavan ympäristön, jossa komisario hakee psykologisia selityksiä murhille, jotka alkavat siitä, ettei pidätetty lukion lehtori muista, onko hän murhannut vaimonsa. Hiukan yleistäen voi todeta, että kysymyksessä on jonkinlainen kohotalodraama, jossa on läsnä syyllisyyden, rangaistuksen ja armon pyhä kolmiyhteys. Kaikki selittyy menneisyydestä, josta löytyy hyväksikäyttöä, insestiä, pedofiliaa, raiskauksia. Kysymys lienee taas Palme-syndroomasta. Nesser raottaa ruotsalaisen hoivayhteiskunnan sovinnaisuuden ja välinpitämättömyyden kantta pohiessaan rikoksen kuvaa, käsitystä rikollisesta ja oikeasta rikoksen tekijästä.

Rikosromaanista onkin tullut yhä enemmän naamioiden riisumisen taidetta. Rikos sinänsä ei ole tärkeä vaan sen synty ja seuraukset. Lain ja oikeuden välissä on vain veteen piirtyvä viiva. Etsitään moraalialia ja vastuuta vähän samaan tapaan kuin sen teki Georges Simenonin Maigret, joka eräässä mielessä oli rippi-isä. Hän ymmärsi ihmisiä asettumalla heidän asemaansa. Ei liene yllätys, että hän joissakin rikostapauksissa päästi rikoksen tehneen vapaaksi. Hän kuvasi valtamekanismeja alistussuhteina. Juuri tästä ihmissuhteiden tasosta nousee hänen yhteiskuntanäkemyksensä: vapauden vaatimus. Se ei ollut mitenkään ohjelmallinen vaan näkökulma ja pohjavire. Omalla tavallaan Maigret oli niiden ihmisten puolella, jotka ajautuivat rikkomaan rajojaan tai kahleitaan tekemällä rikoksen, murhan. Se oli umpikujaan

ajetun ihmisen kapinaa. Juuri rikoksella hän julisti: murskattaa nuo kahleet. Rikoksen tekijä olikin yhteisön uhri. Samalla se oli myös avain yhteiskunnan ja yksilön välisiin tuhduspisteisiin. Se oli empati-soivaa ja sympatiseeraavaa skandaalin tai rikoksen esteetiikkaa. Jo Lenin-vainaja totesi uuden estetiikan olevan etiikkaa. Moni rikoskirjailija on ottanut suunnan siihen.

SEPPO HELMINEN

SEPPO JOKINEN
KOSKINEN JA
PUDOTUSPELI
KARISTO 1998
HENNING MANKELL
ASKELEN JÄLJESSÄ
OTAVA 1999
HÅKAN NESSER
TODEN JA ILVEEN
VERKKO
TAMMI 1999

ALKOHOLITUTKIMUSSÄÄTIÖN APURAHAT HAETTAVISSA

Alkoholitutkimussäätiö myöntää apurahoja

- alkoholinkäyttöä koskeviin tutkimuksiin
- tutkimuksiin, jotka selvittelevät alkoholia yksilön ja yhteiskunnan ongelmana
- raittiustoimintaa koskeviin tutkimuksiin
- alkoholitutkimukseen liittyvään huumausainetutkimukseen.

Vuoden 1999 apurahat on haettava säätiöltä saatavia hakemuslomakkeita käyttäen syyskuun 30. päivään mennessä. Lomakkeita jakaa Tuula Muhonen-Niskanen, puh. 09-3967 2008.

Hakemukset on toimitettava osoitteella: Alkoholitutkimussäätiö, PL 220, 00531 Helsinki. Tarkempia tietoja antaa sihteeri Klaus Mäkelä, puh. 09-3967 2003.